

ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС ЯК СКЛАДОВА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Розглянуто туризм як сферу економічної діяльності. Проаналізовано проблеми функціонування галузі. Запропоновано їх шляхи вирішення в екологічному та економічному аспектах. Детально розглянуто роботу туристичних підприємств Одеської області. Визначено напрямки вдосконалення роботи турпідприємств, які впливають на стабілізацію і розвиток еколого-економічної ситуації в регіоні. Обґрунтовано необхідність проведення реформування рекреаційно-туристичної сфери і визначено головні напрямки її розвитку.

Ключові слова: туристична діяльність, туристичний бізнес, еколого-економічний розвиток регіону, національний туризм.

Doc. M.D. Baldghi – Odessa state economic university

Tourist Business as a Component of Ecology and Economy Development of Region

Tourism is considered as sphere of economic activity. The problems of functioning of industry are analyzed. Their ways of decision are offered in ecological and economic aspects. Work of tourist enterprises of the Odessa region is considered in detail. Certainly directions of perfection of work of tourist enterprises which influence on stabilizing development of ecological-economic situation in a region. Grounded necessity of conducting of reformation of recreation-tourist sphere and certainly above all directions of its development.

Keywords: tourist activity, tourist business, ecological-economic development of region, national tourism.

Туризм здатен підняти економіку окремих регіонів і країн на досить високий міжнародний рівень, але при надмірному навантаженні на екосистеми може стати причиною низки негативних екологічних, економічних і соціальних наслідків. Отже, істотно постає питання про еколого-економічне використання природних об'єктів та ресурсів, про організацію природно, або екологічно орієнтованої туристичної діяльності. Туристичний бізнес має бути корисним навколишньому середовищу і, водночас, бути пріоритетним напрямком еколого-економічного розвитку регіону.

Туризм, як жодна інша галузь, зацікавлений у регулюванні антропогенних впливів на природні комплекси, утворення виробничих і побутових екологічно ефективних технологій. Це екологічно ефективна діяльність. Професійна діяльність працівників туризму спрямована не на вилучення природних ресурсів, як у більшості інших галузей господарювання, а на людину, на відновлення її фізичних, психологічних та інтелектуальних сил.

Оскільки розвиток туристичного бізнесу відбувається в безпосередньому зв'язку з природним середовищем, то надмірний і неконтрольований його розвиток може призвести до непередбачених наслідків. Вже сьогодні в багатьох місцях планети, в тому числі й в Україні, туризм завдає величезних збитків навколишньому середовищу. Використання рекреаційних територій в екологічно варварському "режимі" неминуче призводить до витрати рекреаційної привабливості, до виведення їх з туристичного використання. Дослідження туристичної діяльності в різних країнах демонструють зміни, що відбу-

ваються у туристичному бізнесі у процесі інтеграції екологічних цілей з іншими цілями їх функціонування [2, с. 20].

Ще на початку 80-х років у Європі виникли поняття "зелений туризм", "м'який туризм", "сільський туризм", "екологічний туризм". Ці поняття містили рекомендації щодо сумлінного, екологічно грамотного використання природних територій з рекреаційною метою. Пізніше ці рекомендації в багатьох країнах були законодавчо оформлені. Особливого розвитку зазнає екологічний туризм. З 1990 р. він має офіційний статус. Згідно з даними ВТО, частка екологічного туризму у загальному обсязі туристичної індустрії становить 2-4 %, для потреб екологічного туризму щорічно виготовляється товарів і послуг на суму 55 млрд. дол., щорічний приріст екотуризму сягає 30 %. Такий високий приріст досягається завдяки переведенню традиційного природокористування на нові форми організації діяльності туристичних підприємств [4, с. 185].

В Україні є багато регіонів, сприятливих для розвитку різних екологічно орієнтованих видів туризму. В Одеській області вкладання коштів в екологічно орієнтований туризм, зокрема в районах Нижнього Дунаю, плавнів Дністра, Тілігулу та інших місць може надати значні переваги тим підприємствам, які спроможні це зробити.

Туристичний бізнес може зростати й надалі дуже високими темпами, якщо буде прийнято науково обґрунтовану еколого-економічну стратегію його розвитку. Через це, метою нашого дослідження є визначення екологічної програми туристичного бізнесу та розроблення теоретичних основ екологічно орієнтованого управління туристичним підприємством в умовах розвитку економіки країни та регіонів. Щоб отримати очікувані результати від своєї діяльності туристичний бізнес у цілому і його підприємства окремо повинні вирішити головну проблему – знайти критерій вибору туристичними підприємствами сучасних стратегій управління, нешкідливих для навколишнього середовища.

Туристичний бізнес, для якого ресурсом є природний комплекс у цілому, особливо зацікавлений у його збереженні. Ефективно організований туризм дає змогу контролювати туристичні навантаження на природні об'єкти і спроможний регулювати та усувати прояв негативних чинників впливу туризму на навколишнє природне середовище.

На рисунку зображено взаємозв'язок туризму з природним середовищем, який дає змогу зрозуміти шляхи подальшого розвитку відтворення екологічних аспектів у цій галузі.

На даний момент розвитку суспільства існує загальна думка про те, що проблеми захисту довкілля повинні вирішуватися в першу чергу, а економічні проблеми – у другу. Насправді туризм не може існувати без збереження цілісності природного середовища, тому що тільки первісна природа приваблює туристів і сприяє їх повноцінному відпочинку. Водночас, порушення екологічної рівноваги, зруйнування чи забруднення унікальних природних об'єктів призводить надалі до зникнення існування такої перспективної галузі економіки як туризм [3].

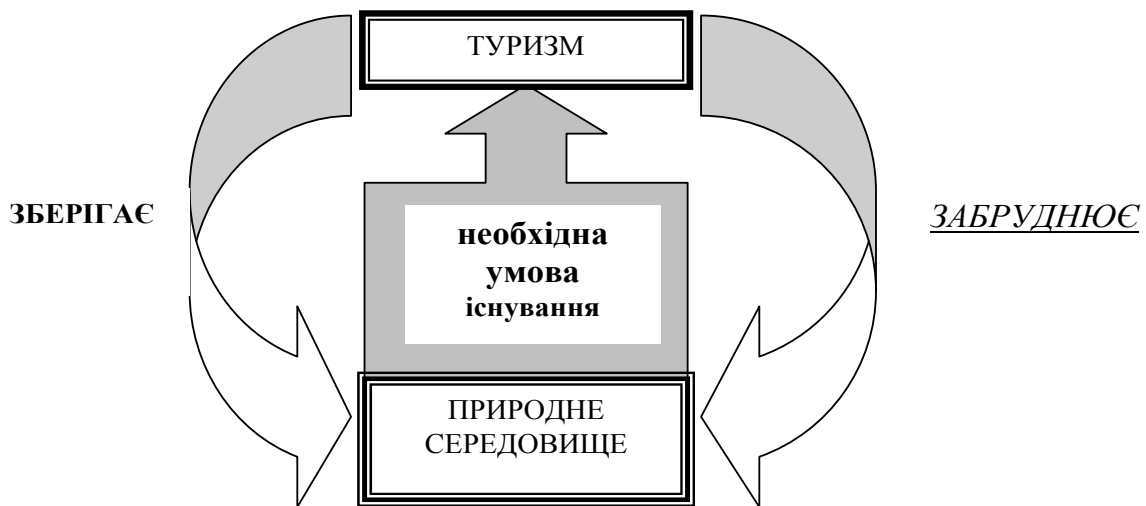

Рис. Взаємозв'язок туризму з природним середовищем

Особливе місце туризму серед інших галузей, орієнтованих на використання природних об'єктів та ресурсів, зумовлене такими причинами:

- 1) туризм сприяє масовим демографічним міграціям до територій розташування рекреаційно-туристичних ресурсів;
- 2) туризм освоює нові природні ландшафти, комплекси, системи;
- 3) туризм впливає на природні ландшафти в цілому, не відокремлюючи їх окремі компоненти;
- 4) туризм вимагає від природних об'єктів недоторканості, унікальності, екологічності;
- 5) туризм вільно співпрацює з іншими видами господарської діяльності
- 6) туризм впливає на навколишнє середовище через споживача-туриста.

Саме турист безпосередньо впливає на природні ландшафти, і це сильне антропогенне навантаження порушує стійкість самоорганізуючих природних комплексів на територіях з інтенсивною рекреаційно-туристичною діяльністю.

Рекреаційно-туристична діяльність відіграє вагомую роль в екологічній освіті та вихованні населення, стає найбільш істотним інструментом для формування у людей глобального екологічного світогляду.

Згідно з експертними оцінками, кількість населення, що переймається станом природи, невинно зростає. Екологічна несприятливість спонукає одних людей до змін у власному ставленні до природи, інших – брати активну участь у її збереженні, третіх – відновлювати природу. Ще одна група людей намагається активізувати рух за збереження та відновлення природи.

В Одеській області найбільш привабливими є природно-пізнавальний, реабілітаційний, сільський, еколого-етнографічний види туризму.

За даними Одеської облдержадміністрації, в регіоні нараховується понад 800 туристичних та курортно-оздоровчих установ і закладів. Це 42 санаторно-курортні установи; 165 дитячих оздоровчих закладів; 102 готельних підприємства, де можна розташувати понад 104 тис. осіб; 604 туристичні бази та бази відпочинку. Із зазначених 512 об'єктів належать суб'єктам господарювання Одеської області, 182 – підприємствам і установам інших областей України, 112 – іноземним державам, в тому числі Республіці Молдова – 106, Російській Федерації – 2 і Білорусі – 4. За статистичними даними, на кінець 2002 р., в місті Одеса працювало 26 санаторно-оздоровчих закладів, 107 дитя-

чих оздоровчих таборів, 25 готелів та інших місць для короткотермінового проживання. Організацією прийому вітчизняних та іноземних туристів, відправленням туристів за кордон займаються 150 туристичних підприємств. В їх числі такі досить відомі у країні та за її межами – "Одеський інноваційний Центр", "Юджинія Трепел", "Транскруїз", "Примексперс", "Одесатурист" та ін. Така кількість туристичних підприємств є позитивним аспектом з погляду розвитку туристичного ринку.

Досить вагомого розвитку в Одеській області набуло створення туристичних підприємств різних форм власності, які працюють за ліцензіями. Так, за станом на 30 грудня 2003 р., ліцензіями на здійснення туристичної діяльності володіють 557 суб'єктів господарювання [5].

Минулий рік показав достатньо вагомні наслідки туристичної діяльності в Одеському регіоні, враховуючи те, що в цілому погода була несприятливою для туристичного бізнесу. Та все ж таки, область у 2004 р. відвідали більш ніж 770 тис. туристів (6,2 % від усього українського туристичного ринку). Очікується збільшення притоку туристів.

Стратегічними напрямками діяльності в області, стосовно розвитку рекреаційно-туристичної галузі, було передбачено виконання державних і регіональних постанов та програм: Державної програми розвитку туризму на 2002-10 роки; Постанови Кабінету Міністрів "Про заходи щодо поліпшення роботи з використання й охорони територій курортно-оздоровчого та рекреаційного призначення в Одеській області" від 10 грудня 2003 р.; програми "Розвитку туристично-рекреаційної та курортної галузі в Одеській області на 2003-10 роки", затвердженої рішенням обласної ради від 24 квітня 2003 р.; програми "Регіональна ініціатива. 2002-06 роки" (п. 20 "Відродження лікувальних курортів Одещини").

Діяльність суб'єктів ринку, комерційна за сутністю та циклічно-стадійна за характером, визначає особливості розміщення підприємств. Розміщення суб'єктів туристичного ринку відповідне до їх спеціалізації у процесі обслуговування і пропорційне ступеню концентрації споживачів. Для вірної організації роботи туристичного підприємства з раціональним природокористуванням, врахуванням екологічних норм і правил необхідно в системі його управління здійснювати ефективний екологічний менеджмент [1, с. 36], головною функцією якого є створення екологічно чистого турпродукту, тобто по суті кожний тур повинен формуватися та будуватися як екологічний тур. Турагентства, відповідно до норм й законів, повинні реалізувати і пропагувати тільки екологічні тури, турготелі і туркомплекси – надавати туристам винятково екологічно чисті послуги, а підприємства харчування туристів – екологічно чисті продукти.

Найбільш ефективними в організації туристичного бізнесу є об'єднання туристичних підприємств. Так, у с. Сергіївка вже більш 6 років працює курортне об'єднання "Сонячний берег", до складу якого входять декілька підприємств, кожне з яких пропонує повний комплекс послуг за розміщення і організації відпочинку туристів. До складу цього об'єднання входять пансіонати: "Сонячний берег", "Плай", "Чайка".

Недосконалість законодавства України у сфері туризму, нераціональний підхід Фонду держмайна і Міністерства здоров'я до приватизації туристичних та оздоровчих об'єктів призвели до істотних негараздів у цій галузі. Найбільш гострими наслідками такого підходу до проблеми в області були такі:

- придбання за безцінь будинків відпочинку в престижних районах міста Одеси з метою подальшого продажу закордонним покупцям або забудівлі території у власних цілях;
- віддання в оренду на 50 років узбережжя на 13-й станції Великого Фонтану (зараз пляж "Рив'єра");
- залишається відкритим питання дитячого оздоровчого комплексу "Молода гвардія", в якого намагалися відсудити 5 корпусів з прилеглою територією. До того ж, цей рекреаційно-туристичний заклад при високій коштовності путівок (945 грн.) є збитковим.

Проблемні аспекти туристичного бізнесу в Одеському регіоні охоплюють і більш істотні напрямки. Так, випадки посягань на туристичні об'єкти не рідкісні. Спостерігається певна закономірність – державні туристичні заклади збиткові, а приватні дають вагомий прибуток. Крім того, деякий час туристичні агенції використовувались для торгівлі людьми і як канал нелегальної міграції. У 2003 р. в Одесі було зупинено дію такого каналу в Європу. І зараз існують шляхи міграції українських громадян до Туреччини, де вони потрапляють у рабство. За туристичними візами вивозяться з країни предмети, що мають історичну, наукову і духовну цінність, приїждять до країни члени організованих злочинних угруповань, радикально налаштованих і терористичних організацій. Наприклад, у 2005 р. в Одесі було затримано лідера Алжирської терористичної організації.

Недосконале українське законодавство, недбале ставлення окремих осіб до своїх функціональних обов'язків, корупція утворюють передумови для використання туристичної галузі у протиправних цілях. Враховуючи ці аспекти, закордонні інвестори побоюються вкладати кошти в регіональний туристичний ринок.

Проблеми в розвитку рекреаційно-туристичної діяльності пов'язані також з напруженою екологічною ситуацією в регіоні. Рекреаційні території інтенсивно освоюють в інтересах розвитку інших галузей: промисловості, в тому числі і хімічної; транспорту. Власне через це значної деградації зазнали приморські рекреаційні зони, насамперед – унікальні пляжі. Не вирішено питання санітарного очищення курортних зон, немає нормативних звалищ та сміттєпереробних підприємств, а також нормативних місць зливу нечистот. Ділянки закладів відпочинку, всупереч сучасним вимогам природоохоронного законодавства, розміщуються в межах берегової зони, не дотримується 100-метрова водоохоронна зона. Все це призвело до погіршення санітарно-епідеміологічної ситуації в прибережній смузі Чорного моря та якості рекреаційних властивостей пляжної зони. Одночасно триває деградація природних екосистем, які не увійшли до складу природно-заповідного фонду області (особливо Буджакський, Хаджибейський, Куяльницький та інші лимани), але мають велику рекреаційну та біосферну цінність.

Особливу актуальність в умовах ринкової економіки має інвентаризація і кадастрова оцінка рекреаційних ресурсів як головного природного багатства. На сьогодні такі роботи проводяться тільки частково, різними відомствами, за неузгодженою теоретичною і методичною основою.

На сьогодні зростає значення регіональної політики як важливого чинника регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Виходячи з цього, пропонуються такі основні напрямки розвитку туристсько-рекреаційної політики в Одеському рекреаційному районі:

- забезпечення державної підтримки рекреації в регіоні;
- розбудова сучасної матеріально-технічної бази рекреаційних закладів, в тому числі шляхом проведення реконструкції діючих та будівництва нових об'єктів даної сфери за рахунок власних коштів суб'єктів підприємництва і залучення інвестицій;
- впровадження раціонального планування розвитку туризму і його дійового управління з урахуванням туристично-рекреаційного потенціалу кожного міста і району області;
- спрощення порядку в'їзду іноземців в область з метою туризму;
- розроблення та введення до програми обслуговування рекреантів нових туристично-екскурсійних маршрутів і підвищення якості та асортименту туристично-оздоровчих послуг;
- формування оптимального ціноутворення на послуги туризму для дітей та молоді, вдосконалення системи знижок та пільг, контроль за використанням бюджетних ресурсів;
- збереження чистоти довкілля та охорона рекреаційних ресурсів;
- формування ефективної системи інформаційно-рекламного забезпечення туристично-оздоровчого продукту регіону; розвиток галузевої санаторно-курортної та туристичної науки, яка б проводила базові дослідження у сфері розвитку курортів і туризму.

З метою оптимізації використання регіональної рекреаційної системи розроблено концепцію дій у галузі туристичного господарювання на період до 2010 р. Згідно з цією концепцією, планується створення функціональних спеціальних туристично-рекреаційних зон міжнародного класу "Сергіївка", "Кароліно-Бугаз-Санжейка", "Кароліно-Бугаз-Затока". Передбачається також подальший розвиток та вдосконалення туристичної інфраструктури курортних зон Татарбунарського району: "Лебедівка", "Росейка", "Катранка" та Кілійського району у с. Приморське. З метою рекламно-інформаційного забезпечення туристично-рекреаційного продукту регіону та залучення рекреантів у місті Одеса щороку проводяться Міжнародні туристичні виставки-ярмарки "Чорноморська Одисея. Туризм. Спорт. Відпочинок", в межах яких організуються науково-практичні конференції з актуальних питань розвитку курортно-рекреаційної та туристичної сфери.

Туристичні підприємства будуть економічно вигідними для держави тільки тоді, коли вони, завдяки своїй екологічній спрямованості і розумінню ринкових відносин, зможуть перебудувати систему цінностей та змінити культуру підприємства. Науково спланована політика розвитку національного туризму, за наявності екологічної стратегії туристичних підприємств, призведе в кінцевому результаті до вигоди для розвитку регіону та країни в цілому.

Література

1. Герасименко В.Г. Основы туристического бизнеса. – Одесса: Изд-во "Черноморье", 1997. – 160 с.
2. Давиденко І.В. Шляхи оптимізації використання потенціалу регіональної рекреаційної системи// Вісник соціально-наукових досліджень, вип. 12. – Одеса, 2002. – С. 19-23.
3. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. – К.: Альтерпрос, 2002. – 436 с.
4. Семенов В.Ф. Екологізація економіки регіону. Навч. пос.. – Одеса: Оптимум, 2003. – 238 с.
5. Статистичний щорічник Одеської області/ Т.В. Копилова. – Одеса: Одеське обласне управління статистики, 2003. – 543 с.

УДК 630*627.3+504.062

Асист Е.А. Кульчицька – НЛТУ України

РОЗВИТОК РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІСОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Дано визначення рекреаційно-туристичної діяльності, відзначено необхідність встановлення еколого-економічно допустимої рекреаційної місткості, а також представлено механізм визначення мінімальної та еколого-економічно допустимої рекреаційної місткості.

Ключові слова: рекреаційно-туристична діяльність, максимально допустима рекреаційна місткість, мінімальна рекреаційна місткість, еколого-економічно допустима рекреаційна місткість.

Assist. E.A. Kulchytska – NUFWT of Ukraine

Recreational and tourism activity development of forestry enterprises in sustainable development conditions

Recreational and tourism activity is defined in the article. The minimum and the permissible carrying capacity from ecological and economic point of view are defined in the article.

Keywords: recreational and tourism activity, maximum, minimum and permissible carrying capacity from ecological and economic point of view.

Враховуючи великий рекреаційно-туристичний потенціал Карпатського регіону і те, що подальший розвиток лісозаготівельної діяльності може загострити екологічну ситуацію, що забиратиме і без того обмежені ресурси, впродовж останніх десятиріч виняткової актуальності набула проблема використання лісових насаджень з рекреаційно-туристичною метою. Одним з заходів більш ефективного використання рекреаційних лісових ресурсів останнім часом називають реалізацію лісогосподарськими об'єктами власних можливостей для розвитку рекреаційно-туристичного господарства [1].

Таким чином, об'єктом даного дослідження є рекреаційно-туристична діяльність лісових підприємств.

У процесі формування та реалізації політики освоєння рекреаційно-туристичного потенціалу лісових підприємств важливим є врахування та використання положень теорії сталого розвитку. Сьогодні існує близько 300 визначень сталого розвитку і всі вони тією чи іншою мірою наголошують на взаємозалежності між навколишнім природним середовищем і економічним зростанням. Невід'ємними і рівнозначними складовими поняттями сталого розвитку є екологічний та економічний компоненти. Адже не може бути сталою громада, яка орієнтується тільки на один з них. Орієнтація винятково на